

თამარ შალიკაძე

სსიპ აჭარის მუზეუმის სამეცნიერო
და საგამომცემლო საქმის კურატორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.

Tamar Shalikadze

Curator of the Scientific and Publishing Department,

LEPL Ajara Museum

Doctor of Historical Sciences

იზოლდა დუმბაძე

აჭარის მუზეუმის, ბათუმის არქეოლოგიური
მუზეუმის ექსპოზიციის სამსახურის უფროსი.
არქეოლოგიის აკადემიური დოქტორი.

Izolda Dumbadze

Head of the Exhibition Department, Ajara Museum,

Batumi Archaeological Museum

Doctor of Archaeology

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2023.01.019>

მახუნცეთის მარანი

The Wine Cellar of Makhuntseti

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია 2023 წელს, ქედის მუნიციპალიტეტის სოფელ ზედა მახუნცეთში, შემთხვევით გამოვლენილი მარანის შესწავლის მიზნით წარმოებული არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგები. საუბარია დასვლეთ საქართველოსათვის დამახასიათებელ მსუბუქად გადახურულ მარანზე. ამაზე მეტყველებს მკვერივ გრუნტში ჩადგმული ოვალური ფორმის ქვის ფილები, რომლებიც საგანგებოდ, სწორხაზოვნადაა განლაგებული, ასევე აქვე დაფიქსირდა ღარიანი კრამიტის ფრაგმენტები. სწორედ ამ მოედნის წინა ტერიტორიაზეა ჩადგმული ორ რიგად განლაგებული ტრადიციული, ადგილობრივი ფორმისა და ე.წ. რელიეფურორნამენტიანი სხვადასხვა ზომის ქვევრები. მარნის ტერიტორიაზე და თვით ქვევრებში ფიქსირდება სამზარეულო და სამეურნეო დანიშნულების ჭურჭლის სხვადასხვა ფრაგმენტები. მათგან გამორჩეულია წითელკეციანი ჩიბუხის მომრგვალებული, ორნამენტირებული ტანის ფრაგმენტი.

მსგავსი ჩიბუხები დიდი რაოდენობით გვხვდება გონიოსა და პეტრას არქეოლოგიურ მონაპოვრებს შორის, რომლებიც XVIII საუკუნის სხვადასხვა პერიოდებით თარიღდება.

მნიშვნელოვანია, რომ ზოგიერთი ქვევრიდან მოხერხდა პალინოლოგიური მასალის-წიპწების შეგროვებაც. ისრაელში რადიოკარბონული გზით ჩატარებულმა კვლევამ მათი თარიღი XVII-XVIII სს განსაზღვრა. კვლევები გრძელდება ვაზის ჯიშის დადგენასთან დაკავშირებითაც.

მარნის შესწავლა ჯერ არ დამთავრებულა, რადგან არტეფაქტების ნაწილი გაუთხრელ ფართობში გრძელდება და მათი შესწავლა მომავალი სეზონისათვის გადაიდო.

მახუნცეთის მარნის არქეოლოგიური გათხრების საბოლოო შედეგების, წერილობით და ეთნოგრაფიულ ცნობებთან ურთიერთშეჯერებით უფრო მეტი ნათელი მოეფინება აჭარაში ოსმალთა ბატონობის დროს არსებულ მევენახეობა-მელვინეობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. გამდიდრდება ინფორმაცია აჭარის ტერიტორიაზე ღია ტიპის მარნის გამართვის, ფუნქციონირებისა და ვაზის ჯიშების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: მარანი, ქედის მუნიციპალიტეტი, ქვევრი, მევენახეობა-მელვინეობა

Abstract

In 2023, archaeological excavations were carried out in the village of Zeda Makhuntseti, Keda Municipality, to study a recently discovered marani (wine cellar). Through systematic work, we identified a lightly covered marani typical for western Georgia. This is indicated by oval-shaped stone slabs set firmly into the dense soil, arranged in straight lines. Additionally, fragments of grooved roof tiles were found on site. In front of this area, two rows of traditional, locally shaped large clay vessels known as qvevris—with various sizes and relief decorations—were uncovered. Various fragments of kitchen and household pottery were found both on the marani site and inside the qvevris. Among these, a distinctive fragment of a red-slipped, rounded, ornamented pipe stands out. Similar pipes have been found in large quantities among the archaeological finds in Gonio and Petra, dating to different periods of the 18th century.

It is important to note that palynological samples—pollen grains—were successfully collected from some of the qvevris. Radiocarbon dating conducted in Israel dated these samples to the 17th–18th centuries. Research is ongoing to identify the grapevine varieties as well.

The study of the marani is not yet complete, as part of the artifact-rich area remains unexcavated. Further investigation has been postponed to the next excavation season.

The final results of the archaeological excavations at Makhuntseti marani, combined with written and ethnographic sources, will shed more light on viticulture and winemaking practices in Adjara during the Ottoman period. This will enrich knowledge about the establishment, functioning, and grape varieties of open-type maranis in the Adjara region.

Keywords: Wine Cellar, Keda municipality, Pitcher, Viticulture-winemaking.

აჭარაში მევენახეობის განვითარებისათვის ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობები არსებობდა, როგორც ზღვისპირა, ისე მთისწინა და მთიან ზონაში. რამაც ხელი შეუწყო მევენახეობა -

მეღვინეობის დარგის განვითარებას. გასული საუკუნიდან მოყოლებული რეგიონში მიმდინარე შემთხვევითი თუ გეგმაზომიერი არქეოლოგიური კვლევების შედეგად თავი მოყარა დარგთან დაკავშირებულმა სხვადასხვა ეპოქის ნივთიერმა მასალამ. წლების განმავლობაში დაგროვდა მდიდარი, არქეოლოგიური და ეთნოგრაფიული კვლევის შედეგები. ისინი თავმოყრილია შესაბამის სამეცნიერო პუბლიკაციებში, ამიტომაც მათ შესახებ სიტყვას აღარ განვაგრძობთ [კახიძე, მამულაძე, 2016:181-190].

აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლების სადაზვერვო სამუშაოებისა და არქეოლოგიური კვლევა-ძიების შედეგად განსაკუთრებით მოიმატა ცალკეული ქვევრების, მარნებისა და საწნახლების გამოვლენის შემთხვევებმა. მხედველობაში გვაქვს ჩაისუბნის, კაპნისთავის, სინდიეთის, ილიას მარანი, ორცვას, ზესოფლის და ა.შ. [დუმბაძე, 2022].

არქეოლოგიური მასალისა და წერილობითი წყაროების შეჯერების შედეგად შესაძლებელი ხდება თანდათანობით აღვადგინოთ რეგიონის მევენახეობა-მეღვინეობის რთული ისტორია და მასთან დაკავშირებული სადაო საკითხები.

ამჯერად ამ საკითხების გაშუქებას შევეცდებით ქედის მუნიციპალიტეტის, სოფელ ზედა მახუნცეთში გამოვლენილი მარანის კვლევის შედეგების მიხედვით.

ძეგლის შესწავლის ისტორია ასეთია: 2021 წელს ქედის მუნიციპალიტეტის, სოფელ ზედა მახუნცეთში მცხოვრები მერაბ ირემამისგან მივიღეთ ინფორმაცია საკუთარ საკარმიდამო ნაკვეთში, სამშენებლო საქმიანობის დროს გამოჩენილი ქვევრების შესახებ. იმავე წლის ზაფხულში სსიპ აჭარის მუზეუმის ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმის თანამშრომელთა მიერ ჩატარდა სადაზვერვო სამუშაოები. გამოვლინდა ერთ რიგად ჩალაგებული სამი დაზიანებული ქვევრი, რომელთა დიდი ნაწილი გადარჩენილი იყო, ნაწილი კი, პირ-კედლის ფრაგმენტების სახით დაცული. ზოგიერთ ნიმუშს თვალსაჩინოთ ეტყობოდა კირით გამაგრების კვალი. ქვევრები განეკუთვნებოდა რელიეფური ჭდეებით შემკული, იმპორტული ქვევრების ტიპს. თვით ქვევრებში ჩალეწილი იყო სხვადასხვა დანიშნულების სასუფრე და საღვინე ჭურჭლები.

აღნიშნული ტერიტორიის არქეოლოგიური შესწავლა დავიწყეთ 2023 წელს, აჭარის კულტურული მემკვიდრეობისა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს ორგანიზებით.

მეთოდური, საველე კვლევითი, სამუშაოების შედეგად გამოვლინდა ტერასული ტიპის მარანი, რომელსაც შესაძლოა ჰქონოდა მსუბუქი გადახურვა, რასაც ადასტურებს გამოვლენილი წრიული ფორმის ბრტყელი ქვები და კრამიტები. თვით მარანის გამართვისათვის გამოყენებულია მკვრივი გრუნტი. მასში ჩაჭრილი ყოფილა ქვევრებისათვის განკუთვნილი ორმოები, რაც ხაზს უსვამს ქვევრების დაფლვის მეთოდს. ზოგიერთ მათგანს სადრენაჟე კენჭნარის ფენა აქვს შემოვლებული, ზოგიერთი კი საგანგებოდაა გამაგრებული კირხსნარის სქელი ფენით. გაიწმინდა ცარიელი წრიული ორმოებიც, რაც მარანში ქვევრების ადგილმონაცვლეობაზე მიუთითებს. ეს კი ხაზს უსვამს მარანის ხანგრძლივი დროით გამოყენებას. გამოვლინდა ტრადიციული ადგილობრივი ფორმის ქვევრები და ე.წ. რელიეფურ ორნამენტიანი დიდი ზომის, მასიურკედლიანი ქვევრები. ყველა მათგანი მიწითა და თითქოს საგანგებოდ ჩალეწილი ქვა-ღორღით იყო სავსე. ერთ-ერთი ქვევრის ამოწმენდის დროს ფსკერზე დაფიქსირდა დამწვარი ვაზის ძირი, ლერწები და წიპწები. ისრაელში რადიოკარბონული გზით ჩატარებულმა კვლევამ მათი თარიღი XVII-ის ბოლო და XVIII ს-ის დასაწყისით განსაზღვრა. კვლევები გრძელდება ვაზის

ჯიშის დადგენსთან დაკავშირებითაც. მართალია მარნის შესწავლა ჯერ არ დასრულებულა, მაგრამ ჩვენს ხელთ არსებული არქეოლოგიური მასალების, წერილობით და ეთნოგრაფიულ ცნობებთან ურთიერთშეჯერების საფუძველზე შეგვიძლია გარკვეული დასკვნების გაკეთება.

როგორც ვიცით, გვიანიშუასაუკუნეების ისტორიოგრაფიაში, აჭარის ყოფისა და ცხოვრების შესახებ წერილობითი წყაროების სიმცირე გვაქვს. აჭარაში მევენახეობა-მეღვინეობის ისტორიის შესასწავლად ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაციის მომცემია ისეთი წერილობითი წყაროები, როგორიცაა გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარი, აჭარის ლივის ვრცელი და მოკლე დავთრები, ლალა მუსტაფა ფაშას ვაყუფ-ნამეები საქართველოს შესახებ. ასევე ადგილობრივი და უცხოელი მოგზაურების, ვაჭრებისა და დიპლომატების ჩანაწერები, საარქივო მასალები და სხვა [ბოხოჩაძე:1963:165-176; ბერიძე:1975:13-27; თოფურია:1984:10; შაშიკაძე, მახარაძე:2011:34-50; 91-92].

სულთან სელიმ II -ის (1566-1574 წწ) დროს შედგენილი „ზემო აჭარის ლივის დიდი დავთარი“ ოსმალთა მიერ აჭარის აღწერის პირველ დოკუმენტს წარმოადგენს. აჭარის ლივის ვრცელი და მოკლე დავთრების მიხედვით XVI საუკუნის 60-იანი წლებიდან სამხრეთ და სამხრეთ დასავლეთი საქართველოს რიგ სოფლებთან ერთად ჩვენი საკვლევი აჭარისწყლის ხეობაც ოსმალებმა დაიპყრეს და საკუთარი ხელისუფლების დამყარებას შეეცადნენ. როგორც, წესი მოხდა ხეობის აღწერა და ადგილობრივი მმართველობითი სისტემის შექმნა. აღნიშნული ტერიტორია ოსმალეთის იმპერიაში აჭარის ლივის (სანჯაყის) -ანუ სადროშოს სახით იქნა გაერთიანებული. იგი მოიცავს, როგორც ზემო, ისე ქვემო აჭარას. ჩვენთვის საინტერესო სოფელი მახუნცეთი წარმოდგენილია ქვემო აჭარის ნაპიეში შემავალი სოფლების ჩამონათვალში. მახუნცეთში აღწერილი მოსახლეობა იხდიდა სხვადასხვა გადასახადებს, მათ შორის იყო: ისფენჯი - გადასახი, რომელსაც იხდიდა არამუსლიმი მოსახლეობა. უშურის გადასახდი - რომელიც გაიღებოდა ბაღებზე, ვენახებზე, ბოსტანზე, მარცვლეულ კულტურებზე, თაფლზე თივაზე და ა.შ. არ იყო სოფლის მეურნეობის არცერთი დარგი, რომლისგანაც უშური არ გაიღებოდა. საყურადღებოა მურახხასიეს გადასახადი - რომელიც იყო სასულიერო პირისა და ეკლესიისთვის. აქედან გამომდინარე ეს იყო გადასახადი რომელსაც იხდიდა მრევლი იმისათვის რომ მას შეენარჩუნებინა მღვდელი და ეკლესია. იგი საკომლო გადასახადიც იყო. ოსმალეთის საგადასახდო სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა ჯიზიეს გადასახადს, რომელსაც არამუსლიმი მოსახლეობა იხდიდა საკუთარი ოჯახის, ქონების და სარწმუნოების უსაფრთხოებისათვის. ეს გადასახდი ცალკე აღირიცხებოდა და ყველა გადამხდელს ეძლეოდა საბუთი, რომელიც მოხელეების მიერ დასმული ხუთი ბეჭდით მოწმდებოდა. დავთრის მიხედვით სოფელ მახუნცეთში ცხოვრობდა ათი კომლი და იხდიდა ჩამოთვლილ გადასახადებს [შაშიკაძე, მახარაძე:2011:34-50;91-92].

აქედან გამომდინარე თავისუფლად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მე - 16 საუკუნის 60-70 იან წლებში აჭარის მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა ქრისტიანი იყო. ეს კი მიუთითებს, რომ ამ დროისათვის ადგილობრივთა ყოფა-ცხოვრებისათვის ისლამიზაციას რადიკალური ხასიათი არ ქონია, შესაბამისად ადრე გამართული მარნები ჯერ კიდევ ფუნქციონირებს.

საყურადღებოა ამავე ეპოქის ამსახველი უახლესი ლიტერატურა, საარქივო მასალები ლალა მუსტაფა ფაშას ვაყუფ-ნამეები საქართველოს შესახებ. ვაყუფი გარკვეული პირობით, მფლობელობაში ოფიციალურად გადაცემული შემოსავალი, თანხა ან უძრავი ქონებაა. იგი გაიცემოდა, როგორც ცალკე პირზე, ისე დაწესებულებებზე უმთავრესად კი მეჩეთებზე. პირველი ნაწილი თარიღდება 1563 წლით, მეორე კი - 1579 წლით. სახელმძღვანელოში ასევე შესულია 1722 წლით დათარიღებული დოკუმენტი ერთერთი სავაყუფო სოფელის დოლოგანის შესახებ [შაშიკაძე, მახარაძე:2021:115-173].

ვაყუფებში ჩანს, რომ მეჩეთებისთვის შესყიდულია ცალკეული ბაღები, ვენახები, ყანები, ნარგავები. მართალია ამ დოკუმენტების მიხედვით არ ჩანს ინფორმაცია მეღვინეობაზე, როგორც მეურნეობის დარგზე მაგრამ კარგად ჩანს, რომ ვენახები ჯერ კიდევ არაა აჩეხილი და ისინი სხვისდება, როგორც შემოსავლის წყარო

მე-XIX საუკუნის ბოლოს თედო სახოკია სხვა სამწუხარო სურათს აგვიღწერს: „მაჰმადის სჯულს მეურნეობის საპატიო დარგისათვისაც ამოუკვეთია ფეხი აჭარიდან, თითქმის ყველა სოფელში დარჩენილა უზარმაზარი ქვევრები (შიგ ასი წლის ჩარჩენილი ღვინოც კი უნახავთ) იმასღა ჰმოწმობს, რომ მეღვინეობას აქ საპატიო ადგილი სჭერია და ცხოვრების ერთ სახსართაგანს შეადგენდა, მაგრამ მხოლოდ „ოდესღაც“, დღეს კი დამტვერულა ძველი ქვევრები, საცაა დაიმსხვრევა, ვაზები მოუვლელობით და უპატრონობით გადახმება და გადაიჩეხება“. ზემო აჭარის მაგალითზე თ. სახოკია სინანულით აღნიშნავს, რომ მთელი საუკუნე მეტია რაც აქ ღვინოს არ აყენებენ და მაშასადამე ვაზსაც არ უვლიან. აქეთვე ვაზი სულ მაღლარია, როგორც გურია სამეგრელოში. ვაზი ღვთის ანაზარა იზრდება უზარმაზარ ხეებზე გაშვებული. უმეტესობას ნაცარი და ობი აქვს მოდებული და მოსავალს აღარ იძლევა. თუ გამოისხა სადმე დამწიფდება თუ არა ყურძნად შესჭამენ და ჭამის დროსღა მოიგონებენ თავიათ ქრისტიან წინაპრებს: „გურჯობის“ (ქართველობის, ე.ი. ქრისტიანობის) დროს დაურგავთო. ვაზს რომ განახლება, ან კიდევ მის სენს წამლობა უნდა ეს აზრად არავის მოსდის [სახოკია, 1985:222].

ქვემო აჭარის შესახებ კი, შედარებით სანუგეშო ინფორმაციას იძლევა - „აქ ყურძენს ცოტაოდენი ფული შემოაქვს აჭარელის ოჯახში. ბათუმი ახლოს აქვთ და ყურძენს იქ ეზიდებიან გასაყიდად. ფუტს (16,38კგ.) მანეთად და ხან მეტადაც ყიდიან. ღვინოს არც აქ აკეთებენ. ქრისტიანობის გადავარდნის შემდეგ პირველად ღვინო ქვემო აჭარის უფროსის თანაშემწეს ბატონ სიმონ იოსელიანს 1896 წელს დაუყენებია [სახოკია, 1985:222-223].

მართალია მაჰმადის სჯულს აჭარელთათვის ღვინის დაღევა აუკრძალავთ, მაგრამ ნება დაურთავთ ყურძნის წვენი მხოლოდ აუღუღარი დაელიათ. ასეთ ყურძნის წვენს ხარდალი ერქვა. ასე შენახული წვენი არ დუღდებოდა. ნადიმის დროს ამგვარ ტკბილ წვენს ღვინის მაგივრად მიირთმევდნენ. ხარდალსაც ბევრს არ აკეთებდნენ, რადგანაც ქვევრის გახსნისთანავე უნდა დაელიათ. აქვე საინტერესოა ის ცნობაც, რომ ხშირად ხარდალად შენახული ყურძნის წვენისაგან დუღილის შემდეგ საუკეთესო ღვინო დგებოდა. ასე დაყენებული ღვინის სმა არ იკრძალებოდა და მას ისლამის მქადაგებელი მოლა-ხოჯებიც სიამოვნებით მიირთმევდნენ [ბერიძე:1975:22-23].

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყურძნის წვენის შენახვის ამ ტრადიციამ ხელი შუწყო საღვინე ქვევრების გამოყენება-შენახვას დიდი ხნის განმავლობაში და მევენახეობის დარგის ნაწილობრივ გადარჩენას. ამიტომაც ხშირია უძველესი მარნების შესაწავლისას გამოვლენილი ქვევრისთვის განკუთვნილი ცარიელი ორმოების დაფიქსირების შემთხვევები. ამავდროულად ნიშანდობლივია ცალკეული ქვევრების დაფიქსირება მარნის გარეთ, ხშირად ძველი სახლების სამეურნეო სათავსოებში. ზოგჯერ ისინი ხილის მშრალად შენახვის მიზნითაც გამოიყენებოდა.

ახლად გამოვლენილი მარნის კვლევასთან ერთად ჩვენთვის საინტერესოა, სოფელში შემონახული აბორიგენული ვაზის ჯიშები. მათ შორისაა ჩხავერი და მეკრენჩხი.

მე-19 საუკუნის ბოლოს აჭარის ვაზის გენოფონდში მაჰმადიანური სარწმუნოების ზეგავლენით საღვინე ვაზის ჯიშები იშვიათობას წარმოადგენდა. ძირითადად სასუფრე-საქიშმიშე ყურძენი მოჰყავდათ. მიუხედავად ამისა თითო-ოროლა საღვინე ჯიშში მაინც იყო შემორჩენილი, მაგ: მწვანურა, მელიკუდა, ბუტკო, მეკრენჩხი, საფერავი, ბუდეშური, ბურძგლა, ბუტკურა, ბროლა, კლარჯული, მატენაური, მწვანე, შხუმი, ჩხავერი, ცხენისძუძუ, ჭოდი, ხარითვალა, ჯანიში, ვანური თეთრი, ადესა თეთრი და წითელი და სხვ [სახოკია, 1985:224; რამიშვილი:2001:111]. მოვიტანთ რამდენიმეს დახასიათებას.

1. ბუტკო - წითელყურძნიანი უძველესი, საღვინე აჭარის ჯიშია. უზემოსავლიანი, როგორც მ. რამიშვილი წერს “აჭარელი მოხუცები ბუტკოს პროდუქციას, ღვინის სმის აკრძალვასთან დაკავშირებით, იყენებდნენ ყურძნად, წვენიცა და ბექმეზის დასამზადებლად“ [რამიშვილი, 1948:201-203].

2. საფერავი-ვაზის მსოფლიო ასორტიმენტის წითელი ჯიშების საუკეთესო წარმომადგენელია. ამპელოგრაფები და მკვლევარები მისი წარმოქმნის ადგილად აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთს - ძველ კოლხეთს მიიჩნევენ. აღმოსავლეთით მისი გადანაცვლება თანდათან უნდა მომხდარიყო. ეს მოსაზრება გამყარებულია მისი ბოტანიკური ნიშნებით. საფერავი საღვინე ჯიშია. იგი გარემო პირობებს კარგად ეგუება და ყველა რაიონში იძლევა კარგ მოსავალს მაღალხარისხოვანი ღვინის საწარმოებლად [კეცხოველი, რამიშვილი, ტაბიძე:1960:281-290].

3. მეკრენჩხი ძირითადად სასუფრე წითელი ყურძენია მისგან დამზადებული ღვინო ხანგრძლივი შენახვის უნარსაა მოკლებული, სამაგიეროდ, ყურძენი კარგად ინახება გაზაფხულამდე და გადატანასაც ადვილად ექვემდებარებოდა [რამიშვილი, 1948:216-218].

4. აჭარა-გურიისთვის დამახასიათებელი აბორიგენული ვაზის ჯიშის - ჩხავერის შესახებ, ამპელოგრაფიულ დახასიათებაში ვკითხულობთ: „იგი მარალხარისხოვანი პროდუქციის მომცემი საღვინე ჯიშია. შავი ზღვის აუზის ეს უძველესი ჯიშის აჭარაში მაღლარის სახითაა წარმოდგენილი. დიდი რაოდენობით გვხვდება ქედის სოფლებში, მისი მარცვალი მუქი წითელი ვარდისფერია. ჩხავერისგან დგება ღია ვარდისფერი ჰარმონიული ნაზი ღვინო [კეცხოველი, რამიშვილი, ტაბიძე:1960:348-354].

ჩხავერთან დაკავშირებით, საინტერესოდ გამოიყურება ასევე, მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში საქართველოში სპეციალური დავალებით ჩამოსული ფრანგი ორიენტალისტის ჟან მურიეს ჩანაწერები. მის ნაშრომში “ ბათუმი და ჭოროხის აუზი“, რომელიც 1886 წელს გამოქვეყნდა ფრანგულ ენაზე პარიზში, ერთგან წერს: „ქვემო აჭარის ჰავა ზომიერია... ჩხავერის ჯიშის ვაზი თავისუფლად ეხვევა ლედვისა და თელის ხეებს და განსაკუთრებული თეთრი ღვინის დასაყენებლად იხმარება. მიწაში ჩადგმული ქვევრის ზედაპირს ფარავენ მდოგვის ფაფით და ნელა ასხამენ შიგ ახლად დაწურულ ტკბილს. ქვევრს ხის მრგვალ სარქველს ახურავენ... მაჭარი დულდება და კარგი ხარისხის შუშხუნა ღვინო დგება, რომელსაც არ ახლავს უსიამოვნო გემო, რომელიც თითქოს მდოგვს უნდა დაეტოვებინა. ასევე აღნიშნავს, რომ სახლები წიფლის, არყის ხეებში დგას და გარშემო ვაზი ახვევია... რომ აჭარაში საღვინე ჯიშებთან ერთად სუფრის ჯიშებიც ყოფილა განვითარებული და მოსახლეობა სხვადასხვა ჯიშის ყურძნიდან ამზადებდნენ ქიშმიშს“ [ბერიძე:1975:13-14].

საინტერესო ცნობებს გვაწვდის გერმანელი ისტორიკოსი ევგენი ვეიდენბაუმი, რომელმაც 1878 წ აჭარაში სტუმრობისას ბათუმის ნავსადგურში ნახა ყურძნით დატვირთული ფელუგები, სოფელ მარადიდში იგი განუცვიფრებია მარნებსა და ძირძველ ვენახებს. გონიოს მაზრის უფროსს ახმედ ხალვაშს კი მისთვის თავის ოჯახში დაწურული სასიამოვნო დასალევი ღვინო მიუერთმევია “[ბერიძე:1975:13-14].

მნიშვნელოვანია, რომ სწორედ წერილობით წყაროებში, მევენახეობა-მეღვინეობასთან დაკავშირებულ ისტორიულ მოვლენათა თანმიმდევრობას ადასტურებს მახუნცეთის მარნის კვლევა-ძიებისას გამოვლენილი არქეოლოგიური მასალებიც: საგანგებოდ ჩამსხვრეული და ქვებით ამოვსებული ქვევრები, ჩიბუხი, კრამიტი, ხელადები სამარნე ჭურჭლებიც და სხვა. არქეოლოგიური კვლევები გვიჩვენებს, რომ სახეზეა მევენახეობა-მეღვინეობის დარგის იძულებითი შეწყვეტის ფაქტი.

კიდევ უფრო საინტერესო იქნება საწნახლების შესახებ შეგროვებული ინფორმაციის დაზუსტება და მათი კვლევა. მაგალითად ჩვენთვის საყურადღებოა 1966 წელს ისტორიკოს ალ. დავითაძის ჩანაწერი, რომელსაც ქედის რაიონის სოფ. მახუნცეთში უნახავს კლდეში ნაკვეთი საწნახელი და ძვ. წ. II-I საუკუნეებისთვის მიუკუთვნებია [ბერიძე:1975:17].

ვფიქრობთ მახუნცეთის მარნისა და მისი შემოგარენის კვლევების ბოლომდე მიყვანა, წერილობით და ეთნოგრაფიულ ცნობებთან ურთიერთმეჯერება მეტ ნათელს მოჰყვანს აჭარაში ოსმალთა ბატონობის დროს არსებულ მევენახეობა-მეღვინეობასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბერიძე კ., 1975. მევენახეობა და მისი პერსპექტივები აჭარაში. ბათუმი
2. ბოხოჩაძე ა., 1963. მევენახეობა-მეღვინეობა ძველ საქართველოში არქეოლოგიური მასალების მიხედვით. თბილისი
3. სახოკია თ., 1985. გურია აჭარა სამურზაყანო აფხაზეთი. ბათუმი
4. რამიშვილი მ., 1948. გურიის, სამეგრელოს და აჭარის ვაზის ჯიშები. თბილისი
5. რამიშვილი რ., 2001. ქართული ვაზისა და ღვინის ისტორია. თბილისი
6. კახიძე ა., მამულაძე შ., 2016. აჭარის არქეოლოგიური ძეგლები. თბილისი
7. კეცხოველი ნ, რამიშვილი მ, ტაბიძე დ., 1960. საქართველოს ამპელოგრაფია, თბილისი
8. შაშიკაძე ზ, მახარაძე მ., 2011. აჭარის ლივის ვრცელი და მოკლე დავთრები, თბილისი
9. შაშიკაძე ზ, მახარაძე მ., 2021. ლალამუსტაფა ფაშას ვაყუფ- ნამეები საქართველოს შესახებ, თბილისი